

Magdalena Nowotna

PRARASTŲ LAIKŲ BEIEŠKANT OSCARO V. DE L. MILOSZO PĖDOMIS

Tam tikros kalbos (*idiome*) pasirinkimas nebūtinai tampa reikšmių sistemos (*langage*) pasirinkimu, tai yra reiškiančių lingvistinių reiškinų (*phénomènes langagiers signifiants*) pasirinkimu.

Pasirinkti tam tikrą kalbą – prancūzų, lenkų, lietuvių ar lotynų – maždaug tas pat, kas pasirinkti (prasmės) atramą akmenyje, marmure, popieriuje ar filmo juostoje. Kiekviena kalba kitokia, kiekviena turi savo prasmę, ypatingą dorojamosios medžiagos prasmę. Šioje medžiagoje glūdi pradmenys – žodžiai, formos, jų deriniai, kurie išskiria sudedamąsias dalis, o vėliau paverčia jas diskursyviniais vienetais.

Pasirinkti tam tikrą kalbą – vadinasi, pasirinkti vienokią ar kitokią *medžiagos prasmę*. Iš šios medžiagos pasirenkamos formos, kurios konceptualizuoja prasmės luitus.

Rašyti prancūziškai, o ne lenkiškai ar lietuviškai, rašyti apie tolimą praeitį ir tolimą erdvę – toks buvo Oscaro V. de L. Miloszo pasirinkimas¹.

Pasiryžę suprasti poeto pasirinkimą ir teksto analize įrodyti, kad kalbinė reikšmių sistema autonomiškai kuria prasmę, cituojame Merleau-Ponty:

¹ Oscaras Vladislavas de Lubicz-Miloszas – lietuvių kilmės prancūzų rašytojas, gimė Čerėjeje, Baltarusijoje, 1877 metais, mirė Fontainebleau 1939-aisiais (*Dictionnaire encyclopédique Larousse*). Vaikystėje jis kalba tik lenkiškai. Jau būdamas paauglys interno teisėmis įstoja į Jansono de Saily licėjų Paryžiuje. Jaunystės metus praleidžia Prancūzijoje ir Baltarusijoje. Gyvendamas Paryžiuje, pasirenka Lietuvos Respublikos pilietybę, yra oficialusis jos atstovas Paryžiuje, Lietuvos delegacijos Tautų Sąjungoje narys. 1919 metais Briuselyje svarstant Vilniaus klausimą jis lenkų kalba karštai ginčijasi su savo oponentu profesoriumi Aszkenazy. Pamilęs Prancūziją ir prancūzų kalbą, jis rašo tik prancūziškai, nors supranta ir skaito vokiškai, angliškai, o Bibliją hebrajiškai. Jau suaugęs, jis išmoksta lietuvių kalbą iš žodynų ir vadovėlių.

Kalbos reikšmių sistema niekada nėra paprastas [...] savaime akivaizdžios minties rūbas. Knygos prasmę pirmiausia perteikia ne idėjos, o sistemingas ir netikėtas kalbos reikšmių (*langage*) bei pasakojimo būdų ir esančių literatūrinių formų varijavimas. [...] Rašytojo mintis ne išoriškai kreipia kalbos reikšmes: pats rašytojas yra nauja save kurianti kalba (*idiome*) [...].²

Pasirinkti kalbą, savitai artikuluojančią veiksmažodžio laikų formas – vadinasi, rasti kontūrą, galintį susieti mitinį, istorinį laiką ir išgyvento diskurso laiką. Kalbos reikšmės kuria prasmę. Poetas renkasi kalbos reikšmes atsižvelgdamas į perduodamą prasmę.

Pasakyti kitaip, vadinasi, pasakyti kitką, kartodavo Algirdas Julius Greimas.

Apsispręsti rašyti poeziją, vadinasi, apsispręsti rašyti tekstus, kurių kalbinės reikšmės yra tankesnės, kurių sankaba su kalbos reikšmių sistema yra glaudesnė, metaforinimas ir simbolinimas (tai yra dar nebūtos simbolinės reikšmės sukūrimas) ryškesnis – dėl to ir gyvuoja poezija. Rašyti eilėraščius, vadinasi, imtis kūrybos su visais slaptiniais jos sudėtingumais, išgyvenimo posūkiomis bei meninėmis transformacijomis, ir užgriebiančiomis išgyvenimo referentus, ir nuo jų aiškiai nutolstančiomis³.

Kalbos pasirinkimas literatūrinei kūrybai, žinoma, gali būti motyvuotas pragmatiškai – kaip stipresnio poveikio, platesnės auditorijos, reikšmingesnio socialinio ir kultūrinio atgarsio siekimas, bet jis gali turėti ir kitokių motyvų.

Pasirinkimas negimtosios kalbos, o šiuo atveju galbūt to ir siekiama, leidžia objektyviau ir preciziškiau apdoroti pernelyg skausmingus išgyvenimus, virtusius nestabiliomis sąvokomis. Šis pasirinkimas leidžia naudotis kitos kalbos atminties atsargomis, sankaupomis, ieškant vardo realybei, kuri kūrybos metu tampa prasmės figūra. Tokia nuostata, toks kūrybinis užmojis skatina greičiau tvarkyti kūrybinę medžiagą, ja nepasitikėti, kad galų gale būtų prisiimta kitokia (patikimesnė?) konceptuali atsakomybė dėl šios transformuotos realybės.

Miloszo eilėraštis „La berline arrêtée dans la nuit“⁴ („Naktį sustojusi karieta“) primena praėjusį laiką ir tolimą erdvę. Laikas ir erdvė yra nutolę.

² Maurice Merleau-Ponty, *La prose du monde*. Cituojama iš Dominique Combe, „Pensée et langage dans le style“, in *Qu'est-ce que le style?*, PUF, 1994, p. 84.

³ Michael Riffaterre, *La production du texte*, Paris: Le Seuil, 1979.

⁴ Oscar V. de L. Milosz, *Wybór poezji*, Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1983.

Jau pavadinimas nurodo tris pagrindines eilėraščio sąvokas: kelionė, (laiko) sustojimas ir naktis.

Pirmoji įvairiaprasmių kelionės simbolio reikšmė – niekur nebūti. Keliautojas yra tarp kelių atskaitos taškų, jis keičia savo padėtį žemėje.

Kelionės figūra reiškia nepastovumą, ėjimą į nežinomybę, taip pat žūtbūtinį ėjimą. Sustojusi kelionė yra paradoksali figūra, jei sustojama ne paskirties vietoje. Naktis savo ruožtu įtraukia tamsos, paslaptingumo, pavojaus ir mirties simboliką.

Paskirtį, kurią galėtume sieti su „ramybės uosto“ figūra, šiame tekste įkūnija „nebylus“, „nepasitikis ir juodas namas“, dingę raktai, tamsi naktis – tai rodo keliaujančio subjekto savotiškumą, ir tai yra viena šio teksto reikšmės konfigūracijų. Šios analizės tikslas – apčiuopti šio savotiškumo, teksto reikšmingumo (*significance* – M. Riffaterre'o terminais) prasmę.

Kitos konfigūracijos telkiasi apie tokius sąvokinius branduolius: namas, griuvėsiai, kūdikis, senolis, juos sieja mirties, praėjusio laiko ir nutolimo izotopija. Šiuos sąvokinius centrus ryškina atitinkamas laikų (gramatinių laikų) ir asmenų (įvardžių ir kitokių asmens nuorodų) sutvarkymas, apibrėžiantis subjekto vietą diskurso centre. Subjektas yra „[...] dvejopai orientuotas – laiko ir erdvės atžvilgiu“ (Merleau-Ponty); erdvės atžvilgiu, kadangi jis yra „centras, iš kurio žvelgiama į pasaulį. Bet tai judrus centras, pasislenkantis drauge su atsinaujinančia diskurso dabartimi“⁵.

Subjektas įsikuria diskurso centre, kuris dabarties (sakymo tarpinio) atžvilgiu kreipiamas į vėlesnį arba ankstesnį laiką: tai judri būtybė, pavadinta pirmuoju asmeniu „aš“ arba ne asmeniu „jis“. Priklausomai nuo to mes esame arba kalbinėje diskurso laiko plotmėje, arba būdingo pasakymui (Benveniste, Coquet) kronikinio laiko plotmėje. Padarę atitinkamą metadiskursinį ėjimą, pavadinsime šiuos du registrus atitinkamai subjektyviuoju ir objektyviuoju laiku⁶.

Tai du nevienodi matmenys, du skirtingi būties vertinimai.

Miloszo eilėraštis prasideda veiksmožodine forma *en attendant* („laukdama“), kuri sustingdo laiką, prarastą atmintį („Aš pats nebeturiu nė atminties“), o į teksto pabaigą laiką sustabdo. Laikas privalo sustoti, kad būtų išsaugota kūdikio praeitis, prarasta šalis. Nebeat-simenantis gali sustabdyti laiką kada tik nori.

⁵ Jean-Claude Coquet, „Temporalité et phénoménologie du langage“, *Sémiotique*, nr. 5, décembre 1993, p. 10.

⁶ *Ibid.*, p. 12.

Forma „laukdama“ yra laiko sustingdymo ir panaikinimo forma, kadangi laiko savybė yra judėjimas. Apibrėždamas laukimą Coquet'as primena Paulį Ricœurą: „agento funkcijos projekcija prieš pasirodant subjektui“ (*le jet en avant de soi de l'agent lui-même*)⁷. Čia, šiame tekste, pusdalyvio (*gérondif*) forma modifikuoja laukimo vertę, išryškindama vienalaikiškumą („Raktų laukdama“), o tai ir sustingdo laiko tėkmę. Laiko sustabdymas, gramatinės logikos požiūriu kone absurdiškas, įgyja prasmę specifinėje poetinėje konfiguracijoje, suteikiančioje subjekto būčiai figūratyvinę išraišką. Subjekto būtį pirmiausia apibūdina jo santykis su laiku. Subjektas *yra* laiko tėkmėje, bet jis yra ir laiko *padarinys*.

Centrinis teksto subjektas yra drauge senis ir kūdikis. Jis yra pats sau senolis.

Tokia aktantinė ir temporalinė sąranga duoda galimybę išsaugoti „kitados“ buvusį, praėjusį laiką. Kūdikis senolis paverčia laiką cikliniu laiku – tai vienintelis būdas neprarasti laiko, taip pat vertybių, vertės objektų, esančių *kitados* buvusiam erdvėlaikyje.

Subjekto, palikusio savo šalį (gimtinę), *nutolusio* nuo savojo „čia“, lemtį šiame eilėraštyje išreiškia specifinė temporalinės konjunkcijos figūra. Jis yra nutolęs, nes jis keliauja, kad vėl tai atrastų. Formos „raktų laukdama“ kartojimasis rodo subjektą akistatoje su užsivėrusiu laiku, stovintį priešais namus, kurių raktų jis ieško.

Laikas (galbūt) atsivers pabaigoje, kai raktai atsiras.

Bet užsivėręs laikas yra saugus, jis yra saugojamas, tuo tarpu namų ir laiko atsivėrimas gali juos negrįžtamai sunaikinti.

Trys tikriniai vardai žymi teksto kryptį: *Teklė* (mirusi prieš trisdešimtį metų), *Lietuva* (*pays lithuanien*) ir *Vytautas*; jie pasirodo reguliariai: eilėraščio pradžioje, viduryje ir pabaigoje ir tampa kitados buvusio laiko ir erdvės simbolinėmis figūromis. Tokia erdvės ikonizavimo procedūra atlieka jungties/įjungėjo (*connecteur/embrayeur*) tarp „dabar“ ir „anksčiau“ vaidmenį.

Subjektas, jausdamasis nutolęs, privalo sustingdyti laiką, kad išsaugotų tikrąsias vertybes. Šias vertybes įkūnija tokios lekšminės figūros, kaip antai: namas, pilis, vaikystės kambarys, portretai, šarvai, gimtasis kraštas, griuvėsiai, šiltnamis, prosenelis ir teatras. Jos nudaigsto visą gimtųjų namų izotopiją. Kai laikas išjuda, namai virsta „nebyliu, nepasitikinčiu ir juodu namu“. Taigi jie darosi grėsmingi.

⁷ Ibid., p. 16.

Subjektas atvyksta prie namo naktį. Namas uždarytas. *Raktų belaukiant*, laikas grįžta atgalios. Pasirodo praeities vertybės. Pasirodo aktantas – ji – kūdikis/Ponia:

„Nunešiu aš tave [...] prie [...] juodų / Pilies durų. / Tai šitaip [...] senolis grįžo / Su mirusiaja iš Vercelli.“

„Aš“ atsiduria prieš uždarytas pilies duris, *laukdamas* raktų, kol kelionė (= laikas) yra sustabdyta. Ji yra seniai mirusi. Būsimasis veiksmažodžio *porter* (nunešti) ir būtasis vientisinis (*passé simple*) veiksmažodžio *revenir* (grįžti) laikas užbaigia ciklinio laiko spiralę, modeliuojančią subjekto „aš“ erdvėlaikį. Subjektui priklausantis laikas: „nunešiu aš tave“ yra subjektyvusis laikas, tuo tarpu būtasis vientisinis veiksmažodžio „grįžti“ laikas, kai senolis grįžo, priklauso objektyviajam istorinio pasakojimo laikui. Palyginimo jungtis „tai šitaip“ susieja įvardžius „aš“ ir „jis“.

Būtasis vientisinis laikas „perduoda įvykius istoriko vertinimui“⁸. Būdamas dažniausiai baigtinis aspektiniu ir objektyvusis diskurso asmens požiūriu, jis žymi „momentinį laiką“ (*un temps-point*)⁹. Prancūzų kalboje būtasis vientisinis laikas sudaro priešpriešą būtajam sudėtiniam laikui (*passé composé*), dažniausiai turinčiam baigtinumo aspektą, pliuskvamperfektui (santykinumo aspektas) ir imperfektui (veikiau – nebaigtinumas). Šis gramatinio laiko kategorijų tinklas, išskiriantis istorinio pasakojimo ir diskurso (kitu atžvilgiu – pasakymo ir sakymo akto) funkcijas, santykinumo ir kompleksiskumo aspektinę perspektyvą, leidžia būtojo vientisinio laiko vietą žaidimo laikų prasmėmis lentoje apibrėžti tiksliau negu, tarkime, būtojo kartinio laiko vietą lenkų kalboje. Būtuuju vientisiniu laiku reiškiamas punktiškumas atsiskleidžia akivaizdžiau ir įsakmiau. Jo „istorinė“ prigimtis įtraukia į žaidimą priešpriešas su imperfektu ir artimiausios ateities būsimuoju laiku (*futur proche*), kurie yra labiau aktualizuoti ir susiję su sakymo aktu. Tekstui, kurio tema yra aktanto temporalinis modalinimas, šie niuansai svarbūs ir kaip priemonė, ir kaip reikšmė (turinio forma).

Būtent šitokioje perspektyvoje aš ir matau vienos ar kitos kalbos reikšminės medžiagos prasmę, struktūrinę galimybę išryškinti ar

⁸ Emile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, I, Paris: Gallimard, 1996, p. 243.

⁹ H.D. Béchade, *Syntaxe du français moderne et contemporain*, PUF, 1986, p. 47.

sukurti vienokią ar kitokią prasmės instrumentuotę, formų bei žodžių atmintį.

Pusdalyvio forma *en attendant* („laukdama“), dabarties elementas (dabarties, išreikštos ne baigtine veiksmažodžio forma, gramatiniu laiku, o pusdalyviu, kuris jau savaime yra du vienalaikius įvykius siejantis elementas), pasirodo kaip tarpininkas, mova, velenas, šarnyras, suneriantis dvi erdves. *En attendant* sustingdo laiką ir pagrindžia tokią naratyvinę sąrangą, kurioje „kitados“ ir „dabar“ gali varžytis tuo pat metu.

„Tai šitaip kitados senolis grįžo“. *Kitados* įveda vaikystės izotopiją: kambarys, portretai, pilis.

Mes aplankysim (*nous allons voir*) gražųjį vaikystės kambarį: tenai Antgamtinė tylos gelmė.

Kalba pajuodusiųjų portretų balsu.

Glaudžią „kitados“ ir „dabar“ sankabą liudija būsimojo artimiausios ateities laiko forma – diskursyvinė, subjektyvi, „nekantraujanti“ priartinti įvykius, neatsiejamus nuo dabarties, kurią ji pakeičia šitaip apipavidalintame tekste.

Forma *je te porterai* („nunešiu aš tave“) sudaro diskursyvinę priešpriešą formai *nous allons voir* („mes aplankysim“). Pirmoji ryškina objektyvesnio, emociškai neutralaus būsimojo laiko prasmę, tuo tarpu antrosios būsiamasis laikas susijęs su sakymo aktu, situacija, jis yra betarpiškesnis, „nekantresnis“, tai yra subjektyvesnis. Šios priešstatos, valorizuojančios bendresnio pobūdžio veiksmą („nunešti“ čia reiškia vietos keitimą, lemiantį tolesnę įvykių seką), taip pat ir artimiausios pasekmės – suvokimo (*nous allons voir* – „pamatysime“*) numatymas glūdi prancūzų kalbos veiksmažodžių sistemoje. Tolesniame tekste yra įvairių „tikrojo“ esamojo laiko formų:

Jie *miega* išsisklaidę tolimuos kraštuos.

Jau šimtas metų

Laukia jiems skirta vieta

Kalvos širdy.

Laukia jiems skirta vieta, sentencinė (*gnomique*) esamojo laiko forma, išreiškia neaspektinį tęstinumą – be pabaigos, be pradžios, –

* Veiksmažodis *voir* prancūzų kalboje gali reikšti ir „aplankyti“, ir „pamatyti, patirti, pažinti“. (Vert. past.)

bet drauge tai toks esamasis laikas, kuris yra dar neįvykęs, tebesitęsiantis, „tebelaukiantis“, nors *jie* miega jau šimtas metų. Laikų sunarpliojimas, reikšmių vingrybės apibrėžia ypatingą subjekto, kurį modalina laikas, situaciją. Jie yra išsisklaideę, bet kalva yra vienintelė.

Tokia erdvės instrumentuotė suteikia praeičiai pirmapradiškumo – visada laukiančios žemės – vertę. Žemės, sustingdytos erdvėje.

Stebėdami veiksmažodžio formų išsidėstymą, galime įvertinti veiksmažodžio *s'êteindre* (užgesti) funkciją tekste:

Su manimi užgęsta* (*s'êteint*) jų giminė,
 O šių griuvėsių Ponia!
 Mes aplankysim (*allons voir*) gražųjį vaikystės kambarį: tenai
 Antgamtinė tylos gelmė
 [...]
 Aš girdėdavau (*entendais*), tarytum šarvo tuštumoj,
 Jų širdis plakant.
 Koks laukinis mano kūdikiui baugščiam gimtasis kraštas!
 Žibintas gęsta (*s'êteint*), [...]
 [...]
 Raktų laukdama (*en attendant*),
 Užmikit (*dormez*) truputėlį, Ponia. – Miegok, vargše mano
 kūdiki, miegok,
 [...]
 Tu pamatysi, kokia graži nerimastinga
 Giria birželio nemigose (*insomnie*), [...]

Veiksmažodžių *attendre* (laukti) ir *êteindre* (užgesti) garsinis panašumas atlieka semantinę ir kognityvinę vaidmenį.

Sustingdytas laikas tapatinamas su laukimu. Naktis, miegas (užmikit), nemiga sudaro bendrą konfigūraciją su veiksmažodžio *êteindre* (užgesti) seminiu branduoliu: *Mano giminė užgęsta*. Abi figūros sieja silpnėjimo izotopija.

Du esamieji laikai: *mano giminė užgęsta ir žibintas gęsta* (mirties ir išnykstančios šviesos sinonimai) yra sentenciniai, atsieti nuo sakymo dabarties. Šio veiksmažodžio prasmė įveda tamsios nakties semantinę lauką – „mėnuo apsitraukė“.

* Alfonso Nykos-Niliūno vertime esamasis laikas pakeistas būsimuoju.

Priešingai, eigos veiksmas „Aš girdėdavau [...] jų širdis plakant“ priklauso aktualiajam sakymo tarpsniui. Kalbama apie kūno pojūtį, apie subjekto suvokimą ir kūnišką reakciją būtent šiuo konkrečiu jo gyvenimo akimirksniu. Ši forma jungiasi prie ankstesniojo pareiškimo: „*Mes aplankysim gražųjį vaikystės kambarį.*“

Šioje atkarpėlėje pastebime dvi laiko konfigūracijas, atitinkančias dvejetainį teksto matmenį: pasakymą, priklausantį istoriniam pasakojimui, ir diskursyvinį sakymo aktą. Tai akivaizdžiai paliudija¹⁰ laikų pasiskirstymas: viena vertus, sentencinis esamasis laikas, o kita vertus, būsimasis artimiausios ateities laikas ir imperfektas.

Retai kada galima aptikti tokį nuoseklų laikų suderinimą, juolab tekste, kuris būdamas linijinis savo materialiaja raiška yra veikiau stereometriškas savo semioze.

Galbūt galima suformuluoti tokią tezę: subjektas, kuris tuo pat metu yra kūdikis ir senolis, tuo pat metu dabartyje ir praeityje ir laukia savo likimo atomazgos, suponuojama tam tikrą prasmės instrumentuotę, tam tikrą specifinę konfigūraciją.

Ši specifika slypi ontologiniuose laikų formų niuansuose, jos tampa tokiais pačiais signifikatais kaip, tarkim, mirties, šviesos ir kelionės noemos.

Pasirinkęs prancūzų kalbą, Milozsas naudojami jos formomis, jas modeliuoja, gretina, šitaip išgaudamas jo eilėraščio temai ir idėjai būtino kontrastingumo: neišardomi ryšiai su istorine praeitimi, kuri tebeišgyvenama kaip dabartis, būties mirksnio aktualioji dabartis.

Baigiamojoje eilėraščio dalyje žaidimas asmens kategorija ir teksto vardažodžių instrumentuotė stelbia veiksmožodines formas:

[...] nieko negirdžiu.

Jis toks nukaršęs [...]

Lažinuos, kad *jis* nuėjo išsigerti.

Mano kūdikiui baugščiam toks juodas namas!

Pačioj giliausioj Lietuvos gelmėj.

Ne, Ponia, nieko negirdžiu.

Aš yra *jis*. Ši konfigūracija reiškia asmens formų plotmėje tai, kas anksčiau buvo išreikšta laikų formomis. Pirmasis asmuo „aš“, pats tikriausias subjektas, tampa „juo“ – neasmeniu. Kone objektu. Žvilgsnį, nukreiptą į save patį, fiksuoja nuotolis nuo „jo“. Pasak Coquet'o,

¹⁰ Benveniste, op. cit., p. 245, 246.

tai trečiasis aktantas. Būti tuo pat metu dabartyje ir praeityje, vadinasi, būti tuo pat metu pirmuoju („aš“) ir trečiuoju („jis“) asmeniu, priklausyti kalbiniam ir kronikiniam, subjektyviajam ir objektyviajam laikui. Priklausyti tuo pat metu diskursui ir istorijai.

Subjektas atsiduria tarpulaikyje ir tarpuerdvyje, taip pat tarp kelių asmens deiksių. Įvairiuose savo būties metmenyse jis yra laukimo būsenoje. Ne itin smagi būties situacija.

Gimtoji šalis, praeities erdvė tekste tiesiogiai įvardyta:

Mano kūdikiui baugščiam toks juodas namas!
 Pačioj giliausioj Lietuvos gelmėj.
 Ne, Ponia, nieko *negirdžiu*.
Namas tamsus, tamsus.
Užraktai surūdiję,
Vynuogienojai nudžiūvę,
Durys užsklęstos,
Langinės uždarytos;
 Alėjose jau šimtmetis ant lapų lapai.

Būti savo paties kūdikiu ir savo paties senoliu – tai nostalgijos situacija. Iš laiko ir erdvės nuotolio regima šalis sukelia nostalgijos jausmą. Šiuo atveju šis regėjimas tekstualiai siejamas su mirties izotopija, kuriai priklauso namo ir durų („angos“) vaizdiniai. Namas visą laiką uždaras, o durys užsklęstos. Veiksmažodžių nebuvimas substancializuoja ir konceptualizuoja šį regėjimą.

Šis beveiksmažodinis fragmentas nukelia teksto turinį į abstrakčią terpę, anapus sakymo mirksnio, anapus laiko. Būtent šioje teksto vietoje įsiterpia atkarpa, savo išlygomis skelbianti atminties praradimą: *Aš pats nebeturiu nė atminties. [...]; Tebeatsimenu tik prosenelio šiltnamį / Ir jo teatrą: / Ten pelėdžiukai lesė man iš rankos.*

Neatsiminimas yra išrankus, *tebeatsimenu tik* nurodo referencinius taškus užmirštoje ir tamsioje praeityje.

Atminties išrankumas keistu būdu stengiasi išsaugoti praeities erdvę, išgelbėdamas keletą detalių. Išties, kadangi neišmanoma visko suregistruoti, subjektas griebiasi bent detalės.

Kaip tik tada pasirodo *Vytautas* su raktais. Tarsi atmintis, praradusi viską, išskyrus detales, švytinčius tamsioje praeityje taškus, galėtų atidaryti namą. Tačiau atidaryti šiuos namus, vadinasi, galutinai juos prarasti, atidaryti, vadinasi, išsklaidyti tai, kas juose yra.

Vytauto vardu, lietuviškumo simboliu, pavadintas personažas, atnešantis namų raktus. Tai reikšmingas teksto momentas, užbaigiantis pasakojimą. Šis vardas, drauge su pradžioje paminėta *Tekle* ir sintagma *du pays lithuaniens* (Lietuvos) yra gairės, nužyminčios ir įvardijančios reikšminę visumą: praeitis ir tolimesnės vietovės.

Nors papasakotos praeities ir atmintyje išgyvento dabarties mirksnio subjektas tuo pat metu yra ir „aš“, ir „jis“, jo padėtis nėra nei absurdiška, nei paradoksali: ją paaiškina nostalgija, tai yra:

jausminė būseną (nusilpimas, išsekimas, liūdesys), kurią sukelia disjunkcija su vertės objektu (gimtąja šalimi). [...] Sielvartas dėl prarasto gėrio, [...] gimtosios šalies gailėjimasis žadina virtualią figūratyvinio pobūdžio naratyvinių vaidinių [...].¹¹

Miloszo tekstas perteikia šią jausminę būseną prancūzų kalbos figūromis bei noemomis. Semiozės procese išryškėja savitos prasmės kontūrai, pasirinktos temporalinės formos įgyja geidžiamą profilį. Šitaip idėja, gilioji prasmė įgyja formą ir išraišką. Toks yra menininko apsisprendimas.

Versta iš Magdalena Nowotna,
„A la recherche des temps perdus selon Oscar V. de L. Milosz“,
Revue de littérature comparée, 1995, nr. 1, p. 29–37.

¹¹ Algirdas Julien Greimas, „De la nostalgie“, in *Actes sémiotiques*, 1986, t. XI, 39.